

هویت مکانی مهندسی فرهنگی

نویسنده: دکتر مرتضی توکلی
عضو هیئت علمی دانشگاه زابل

مقدمه:

در تلاطم جهانی شدن پرداختن به عمده‌ترین مباحثی که نباید فراموش شوند دارای ارزش و اعتبار خاصی است. جهانی شدن با عام‌گرایی، تجاری شدن، ارزش‌گذاری اقتصادی و حرمت شکنی در تمامی عرصه‌ها همراه است؛ به طوری که در شرایطی که همه درها به روی نیازها، خواسته‌ها، خواهش‌ها و لذایذ و هیجانانگیز عموماً باز می‌شود، هویتی‌های فرهنگی ملل باید مورد توجه و صیانت ویژه قرار گیرد. بنابراین باید در قالب ضرورت‌های مهندسی فرهنگی به ارزش‌ها، رسوم، عقاید، بایدها و نبایدها توجه ویژه‌ای شود. در عین حال که به آن انتظام می‌بخشیم به گوناگونی فضایی- مکانی فرهنگ نیز توجه ویژه‌ای داشته باشیم.

انسانها در عرصه مکانی زیست و فعالیت خود هویت پیدا می‌کنند و برای بهره‌برداری و همزیستی در قالب حوزه‌های همگن مکانی به فرهنگ واحد در طول تاریخ دست می‌یابند، بنابراین توجه به تفاوت‌های مکانی در عرصه‌های فرهنگی دارای اهمیت ویژه‌ای است. البته همپوشانی فضایی حوزه‌های مکانی فرهنگ در قالب لایه‌های اطلاعاتی متنوع است ولیکن تعیین و تعریف سطح‌بندی فرهنگ به لایه‌های اسلامی (ایدئولوژیک)، ملی، منطقه‌ای، محلی و بومی دارای اهمیت خاصی است که می‌تواند ما را از انحرافی که ممکن است در عرصه مهندسی فرهنگی

ایجاد شود نجات دهد. چرا که پایدار سازی هویت‌های فرهنگی و طراحی و مهندسی آن به منظور آینده‌نگری و آینده‌شناسی با کمک شرایط فعلی و گذشته قطعاً با حوزه‌های کاربردی و ماهیتی امکان‌پذیر است. تعاملات فضایی حوزه‌های مکانی فرهنگی از یک طرف در قالب‌های عمودی و افقی و همچنین درون‌زایی و بیرون‌زایی عناصر فعال‌کننده و یا منفعل‌کننده از طرف دیگر همراه با شناخت جریان‌ات تکاملی و نقاط قوت و ضعف و تهدیدات و فرصت‌ها می‌تواند راهگشای تعیین راهبردها و مدل‌های کلان توسعه فرهنگی باشد. در صورت نادیده گرفتن ماهیت مکانی در طراحی و مهندسی فرهنگی، چشم‌اندازهای توسعه‌ای ما در عرصه‌های دیگر نیز دستخوش عوارض منفی آن خواهد بود. مسئله اصلی در عرصه توسعه فراگیر و پایدار توجه به پتانسیلها و توانمندی‌های مکانی و انسانی در ابعاد مختلف است و بنیان توسعه نیز بر فرهنگ و شاخصه‌های آن استوار است، به طوری که باید در برنامه‌ریزی‌ها به عوامل عقب‌برنده و جلو‌برنده توسعه به لحاظ فرهنگی در عرصه‌های مکانی و فضایی توجه ویژه‌ای شود بنابراین پیشنهاد می‌شود در تمامی عرصه‌های مرتبط با مهندسی فرهنگی به شاخصه‌های مکانی، گوناگونی و تنوع پدیده‌های انسانی و تاریخی و... توجه شود. و قطعاً مهندسی باید با شناخت عناصر مکانی

و برای مکان‌های مختلف طراحی شود، چرا که فرهنگ تعمیم‌پذیر نیست و قالب برنامه‌ای و راهبردی آن نیز تعمیم‌پذیر نخواهد بود و اگر ما هویت مکانی را حذف کنیم قسمت زیادی از عرصه‌های تاثیرگذار بر توسعه و فرهنگ را حذف کرده‌ایم که عوارض منفی آن بسیار زیاد خواهد بود.

مولفه‌های اصلی هویت مکانی:

از اصلی‌ترین مؤلفه‌های هویت مکانی می‌توان به آداب و رسوم، ارزش‌ها، بایدها و نبایدها، دایره‌های همسایگی، تعاملات فرهنگی، محرک‌های جلو‌برنده توسعه به لحاظ فرهنگی، برخورداری از رسانه‌ها و ابزارهای ارتباطی، کیفیت بهره‌برداری از رسانه‌ها، کمیّت و کیفیت‌های تغییرپذیر فرهنگی، روند توزیع و پخش فضایی پدیده‌ها و فرآیندها، نقاط گلوگاهی و گره‌گامی، میزان پذیرش اجتماعی، ضرورت‌های مکانی، تفاوت‌های مکانی، مقیاس‌های حجمی، ساختارها و سازمان‌های مردم‌نهاد، ماهیت‌ها و روند تغییرات عناصر، ظرفیت‌شناسی توسعه، ظرفیت‌پذیری توسعه و بسیاری از موارد دیگر که خود نیاز به یک مقاله مجزا دارد. بنابراین ضروری است علاوه بر اینکه مؤلفه‌های اصلی هویت مکانی در برنامه‌ریزی‌ها لحاظ شود به محورها و نقاط و حوزه‌های رشد و ترقی نیز همراه با نگاه منطقی و واقع‌بینانه از طریق فراهم کردن آمار و اطلاعات لازم اقدام کرد. ■